

Een sociaal beleid voor en door Vlaanderen

TRC-conferentie leverde het bewijs: Vlaams en sociaal, dat klikt

Onze verzorgingsstaat staat onder druk. Er dreigt een terugval in de algemene welvaart en een inperking van de sociale voorzieningen. Op 12 oktober organiseerde VOS mee een conferentie over hoe Vlaanderen hierop moet inspelen. De opkomst was overweldigend. Vlaams én sociaal, dat klikt.

Bouwen aan de toekomst, dat is de ambitie van de Toekomstverkenningen Richard Celis (TRC), genoemd naar de ere-notaris uit erkentelijkheid voor zijn grote verdiensten in de Vlaamse emancipatie. VOS nam daartoe vorig jaar samen met enkele zusterverenigingen het initiatief. Gespreid over enkele jaren willen zij samen het debat over essentiële punten voor Vlaanderens toekomst bevorderen. Vorig jaar werd stilgestaan bij de Nederlandse taal en cultuur in het zich integrerende Europa. Dit jaar lag de focus op een sociaal beleid voor en door Vlaanderen.

Sociale kernvragen

Conferentievoorzitter prof. dr. Jan De Groof trok de conferentie op gang vanuit de notie van de *'menselijke waardigheid'*, ingeburgerd na de verschrikkingen van de Tweede Wereldoorlog en aan de basis van de vastlegging van sociale rechten. Het Belgische Grondwettelijk Hof heeft in meerdere arresten verklaard dat die rechten niet mogen worden ingeperkt. In de dagdagelijkse praktijk blijkt dat echter niet evident, ook niet in Vlaanderen. Denk maar aan de lange wachtlijsten in bijvoorbeeld de sociale huisvesting. Het is dan de vraag hoe het beleid beter aan de sociale noden kan beantwoorden. Prof. em. dr. Eric Ponette, lid van de algemene vergadering van VOS, gaf namens de inrichtende verenigingen een verdere aanzet tot de discussie, met onder meer de vraag hoe je kan komen tot een volwaardig Vlaams beleid zonder Vlaamse bevoegdheden in de sociale zekerheid.

Het water komt tot de lippen

De Nederlandse socioloog prof. dr. Paul Schnabel, tot voor kort directeur van het Nederlandse Sociaal en Cultureel Planbureau, beet de spits af met een schets van de situatie in zijn land. Onze noorderburen namen al maatregelen om in te spelen op de economische crisis en uitdagingen zoals de vergrijzing. In zijn troonrede van 17 september balde Willem-Alexander het samen als volgt *'De klassieke verzorgingsstaat verandert langzaam maar zeker in een participatiesamenleving. Van iedereen die dat kan, wordt gevraagd verantwoordelijkheid te nemen voor zijn of haar eigen leven en omgeving'*. De klassieke verzorgingsstaat was er als het ware voor iedereen en niet alleen voor de meest hulpbehoevenden. In het participatiemodel wordt de zorg geheroriënteerd naar de meest noodlijdende doelgroep. Als gevolg hiervan kwam het tot een stapsgewijze vermindering van de rechten op bepaalde uitkeringen. Er is geen alternatief, aldus Schnabel. Bijna 1/3 van het Nederlandse Bruto Binnenlands Product (BBP) wordt geïnvesteerd in sociaal beleid. Het water komt tot de lippen. Daarom worden nieuwe klemtonen gelegd rond *empowerment*, zelfredzaamheid. Tegelijkertijd wordt gefocust op een zorg op maat met een grotere rol voor de gemeenten.

Een grotere zelfredzaamheid is ook in Vlaanderen aan de orde. Caroline Ven, gedelegeerd bestuurder van het Ondernemersplatform VKW, vindt dat logisch. Een sociaal beleid moet mensen omzeggens vleugels geven, zodat ze worden geholpen hun eigen doelen te bereiken.

Maar de voornaamste sleutel daartoe, het onderwijs, hapert, aldus Ven. In Vlaanderen (en België) kampen we met een structureel tekort aan afgestudeerden in technisch-wetenschappelijke richtingen. Onder meer daarom blijft de tewerkstellingsgraad te laag, zeker onder de zogenaamde kansengroepen. En een lage tewerkstellingsgraad staat voor minder inkomsten en meer uitgaven.

Vlaamse zelfgenoegzaamheid

Ven maakte kanttekeningen bij de Vlaamse zelfgenoegzaamheid. De feiten stemmen niet altijd overeen met wat in Vlaanderen leeft en manen aan tot alertheid. Vlaanderen verliest terrein, zowel binnen Europa als binnen België. Wallonië groeit sinds 2000 sterker, waardoor de Vlaamse voorsprong afneemt. Ook in onderzoek en ontwikkeling scoort het beter. Het Marshallplan Wallonië werpt stilaan vruchten af. Vlaanderen moet dus een tandje bijsteken, onder meer door zijn onderwijs beter af te stemmen op de arbeidsmarkt en meer te investeren in innovatie. De loonkosten moeten in lijn met de productiviteit worden gebracht, de efficiëntie van de overheid verhoogd en kansengroepen beter in het arbeidsproces worden geïntegreerd.

Prof. dr. Marc De Vos, directeur van het Itinera Institute, deelde in grote mate de bekommernissen van Schnabel en Ven. Hij voegde nog een belangrijk zorgkind toe: het schuldenprobleem. In de jaren 1970-80 werd de vermindering aan economisch potentieel gecompenseerd door schulden aan te gaan. Maar die schulden beperken nu onze mogelijkheden. Net als zijn Nederlandse collega Schnabel beklemtoonde De Vos dat de investeringen in het sociale beleid tegen hun grenzen aan lopen. We zijn al bijna zo ver dat bijna 80% van de overheidsmiddelen op voorhand is vastgelegd, waardoor de overheid nog slechts over 20% bandbreedte beschikt om een beleid te voeren. Die kleine marge veroorzaakt zware spanningen rond de toewijzing van die middelen, spanningen die naar alle verwachting nog zullen toenemen.

Wat we zelf doen, we beter doen

Het sociaal beleid steunde op een historisch compromis tussen kapitalisme en socialisme. Dat compromis wankelt nu, aldus De Vos, omdat het economisch systeem zelf onder druk staat. De demografische evolutie door vergrijzing en migratie sluit de hoop op een verdere verbetering in de kwaliteit van de zorgverlening uit. Meer nog dan de hogere uitgaven voor pensioenen, rijzen de kosten de pan uit in de gezondheidszorg. Enkel investeringen in technologische zorg kunnen soelaas brengen, maar die sporen niet met het Belgische RIZIV-systeem. In landen als Nederland en Duitsland heeft men de bui al zien hangen en maatregelen genomen. In België blijven die grotendeels uit. Maar dit betreft slechts uitstel, geen afstel. De kosten in de gezondheidszorg stijgen 2x zo snel als de trendmatige groei. De houdbaarheidsdatum van het systeem zal hierdoor worden overschreden.

In de tewerkstelling zijn we in hetzelfde bedje ziek, ging De Vos verder. Het heeft geen zin om die met allerlei banenplannen te subsidiëren. Die gelden zouden beter worden geïnvesteerd in een individuele begeleiding op maat, zodat de profielen van de werkzoekenden beter beantwoorden aan de vraag op de markt. Vlaanderen kan die omslag zelf maken. Zo zou het bewijzen dat *'wat we zelf doen, doen we beter'*.

Hoe minder zielen, hoe meer vreugde

De boodschap van de 3 sprekers was niet mis te verstaan. Nu was het aan het panel om die boodschap te toetsen. Prof. em. dr. Etienne Vermeersch beklemtoonde de economische bepaaldheid van elk sociaal beleid en de daaruit volgende beperkingen. Hij stelde zich vragen bij het participatiemodel, vooral inzake de controlevoering. Dit model, aldus Vermeersch, staat of valt met controle op de geresponsabiliseerde betrokkenen. Maar hoe ver kan die controle worden uitgebouwd zonder repressief te worden?

Vermeersch wees er ook op dat de verplaatsing van de zorgverstrekking naar lagere overheden risico's in houdt voor een ongelijke zorgverlening naargelang de plaats, iets wat zich in Vlaanderen in de praktijk al voordoet. Om de uitgaven op de sociale voorzieningen te financieren pleitte hij voor een substantiële verhoging van de BTW, zij het niet op levensnoodzakelijke goederen. Tot slot wees hij op het demografische probleem. Zowel Vlaanderen als de wereld zijn dringend toe aan een stop in de bevolkingsgroei.

Op maat van de zorgbehoevende

Inge Vervotte, gedelegeerd bestuurder van vzw Emmaüs, vestigde de aandacht op de zorgpraktijk. Zij pleitte er voor in de zoektocht naar een betere performantie in de zorg ook de ervaringsdeskundigen en de gebruikers te betrekken. Zij betreurde dat de beleidsmaatregelen dikwijls leiden tot een verkokering van het beleid terwijl de realiteit dat eigenlijk niet toelaat. Daarom brak zij een lans voor meer flexibiliteit, omdat zo beter kan worden ingespeeld op veranderende omstandigheden. Maar die piste druist in tegen de erfenis van een star systeem.

Vlaanderen op kosten

Journalist Rik Van Cauwelaert (*De Tijd*) citeerde vooreerst *De Gids op Maatschappelijk Gebied*, het opinieblad van de christelijke arbeidersbeweging (ACW) over de 6de staats hervorming: 'Wat de sociale zekerheid betreft (...) wordt het duidelijk dat het akkoord over de splitsing de coherentie van het beleid, noch de sociale vooruitgang bevordert'. Een vernietigende conclusie van een van de steunpilaren van regeringspartij CD&V. De *Gids* verklaarde verder onomwonden dat met de verdeelsleutel uit de financieringswet Wallonië noch Brussel het niveau van de kinderbijlagen kunnen handhaven.

Van Cauwelaert wees op de enorme kostenverhoging voor de deelstaten van de overheveling van de ouderenzorg, zeker in het licht van de vergrijzing. Die zal het zwaarst wegen op Vlaanderen, omdat het aantal hoogbejaarden daar het forst toeneemt. Dat belooft, zeker omdat met de overdracht van de ouderenzorg slechts 87% van de middelen wordt overgeheveld. Op de koop toe staan we ook nog voor een vergroeningsprobleem. Dat probleem treft vooral de grotere steden, waar de bevolkingstoename leidt tot een nijpend tekort aan kinderopvang en scholen. Met die kosten werd in de financieringswet raar maar waar niet eens rekening gehouden...

De cijfers zijn niet rooskleurig. De mogelijkheden voor een gepaste zorg aan elkeen nemen zienderogen af. Van Cauwelaert illustreerde dit aan de hand van een interview op kanaal Z met de wereldvermaarde geneticus en voorzitter van de Vlaamse Liga tegen Kanker prof. dr. Jean-Jacques Cassiman. Einde 2011 lichtte Cassiman toe dat de therapieën voor kankerpatiënten per kop per jaar gemiddeld 100.000 à €200.000 kosten. Dat is niet vol te houden. Allicht zullen oudere mensen met een zwakkere gezondheid op termijn geen therapie meer krijgen, maar meteen tot palliatieve zorg worden veroordeeld. In sommige steden zoals Charleroi valt de levensverwachting nu al terug. Beseffen we wel wat op ons afkomt?

Vlaamse sociaal beleid doelmatiger

Van Cauwelaert bracht de link tussen het sociaal beleid en de communautaire kwestie op de voorgrond. Aan prof. dr. Hendrik Vuye was gevraagd om hier dieper op in te gaan. Hoogst problematisch is, aldus Vuye, dat de Belgische wetgever de bevoegdheden inzake persoonsgebonden aangelegenheden in de sociale zekerheid niet duidelijk heeft afgebakend. Daarom heeft het Grondwettelijk Hof de teksten geïnterpreteerd en zich aldus op politiek terrein begeven, een betreurenswaardige stap. Momenteel zijn 2 overheden, de federale overheid en de overheden van de deelstaten, parallel bevoegd in sociale materies. Dat leidt er toe dat zowel eenzelfde behoefte kan worden gedekt door Belgische en Vlaamse voorzieningen. Dat gebeurt niet zonder slag of stoot, zoals Vlaanderen mocht ervaren bij de invoering van de zorgverzekering.

De Vlaamse initiatieven inzake sociale voorzieningen stuiten op grote weerstand in het Franstalige landsgedeelte. De Vlaamse kritiek op de torenhoge transfers wordt er niet gepruimd. Uit tal van citaten van Franstalige journalisten en politici, met inbegrip van premier Elio Di Rupo, blijkt de instandhouding van de transfers hun voornaamste motief voor het behoud van België. Om de transfers te behouden spuien de Franstaligen met de PS op kop bewust mist met verwijzingen naar de '*solidarité personnelle*'. Eigenlijk gaat het in België echter niet om een interpersoonlijke, maar wel een interregionale solidariteit. Een Vlaams sociaal beleid zou doelmatiger zijn omdat de bereidheid tot solidariteit op lagere niveaus groter is. Tijd dus voor een volwaardig Vlaams sociaal beleid.

Guy Leemans